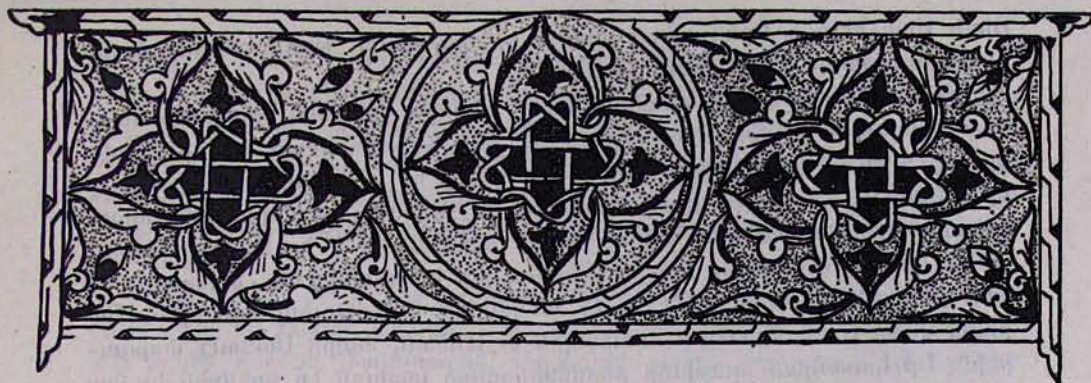

ԵՂԻՎԱՐԴ (ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԷՐՏԵՐԵԱՆ)

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ

ԱՒԵՏՈՒՄԸ

«Եւ ծնցես Որդի եւ կոչեսցես զանուն
նորա Յիսուս (Ղուկ. 1—31)

Յիսուս Աստուծոյ խօսքն էր՝ երկինքէն երկիր իջած, կ'ըսէ Յովհաննէս Աւետարանիչը, որպէսզի մարդիկ կարենային լսել իր ձայնը և տեսնել իր դէմքը՝ երկնքի լոյսերով ողողուն: «Մարդացաւ» կը յարէ «Հաւատամք»ը, շեշտելու մեր Տիրոջ մարդութիւնը:

Խորհրդաւոր գիշերուան մը մէջ երկնքի դուռները բացուեցան, նման Աստուծոյ շրթներուն եւ ծնաւ Սուրբ Բանը, որ մանկան մը մարմինը առած, քնացաւ լոյսի պէս մաքուր կոյսի մը կուրծքին՝ որ ընտրեալ տաղաւարն էր Միածնին:

Այս մեծ իրողութիւնը չէր կրնար իրագործուիլ ոչ բնական օրէնքով, ոչ ալ ազատ կամքովը մարդուն, այլ միայն ամենագոր փառաբանող Նախախնամողին: Աստուած կ'ընտրէր մաքուր եւ կուսական էութիւն մը, անոր մէջէն ծնունդ տալու կենդանի Բանին, Ինքզինքին:

Այսպէս կը ներկայացնէ Ղուկաս Աւետարանիչը այս հրաշալի յայտնութիւնը. «Հրեշտակ երեւեցաւ Գալիլիոյ Նազարէթ քաղաքին մէջ ապրող կոյս Մարիամին, յայտնելու անոր թէ զաւակ մը պիտի ունենայ եւ Յիսուս պիտի դնէ Անոր անունը»: Մարիամ որ տալիսին նոր նշանուած էր Յովսէփին հետ, կ'ալլայի, լսելով հրեշտակին խօսքը: «Մի երկնջիր, Մարիամ», կը յարէ լոյսերով ողողուն հրեշտակը, «դուն շնորհ գտած եւ Աստուծմէ, պիտի յղանաս եւ ծնիս քու միածին զաւակդ որ մեծ պիտի ըլլայ եւ պիտի կոչուի

Որդի Բարձրելուն: Իրեն պիտի արտի իր նախահօր Դաթի արժույթը եւ իր թագաւորութիւնը վերջ պիտի չունենայ:

«Բայց ինչպէ՞ս կրնամ յղանալ», կ'ըսէ ակամայ երանելալ կոյսը, հիագար-
հուր հրեշտակի պատգամէն, «երբ տակաին չեմ ամուսնացած»: Հրեշտակը
կը ժպտի քաղցրօրէն, նման բոցէ ժանեակի մը որ ալիք ալիք կը շղարշուէր
իր շրթներէն. «Ա. Հոգին քեզի պիտի գայ եւ Գերագոյնին զօրութիւնը պիտի
շողայ շուրջդ, որովհետեւ ան որ պիտի ծնիս տուր է եւ Աստուծոյ Որդի
պիտի կոչուի: Եղիսաբէթ ազգականդ եւս յի է զաւակով մը, հակառակ իր
խոր ծերութեան, որովհետեւ ոչինչ անկարելի է Աստուծոյ համար»: Մա-
րիամ յիշեց Սառան, մայրը Իսահակին եւ Աննան, մայրը Սամուէլ մարգա-
րէին: Իր կուսական յոյսիւնը թեղմնաւորուած պտուղն էր երկնքին եւ նա-
խերգանքը Մեսիայի ծննդեան:

Փարտած էր մշուշը, Մեսիայի ծննդեան երգը կը բարձրանար Ա. Կոյսի
յիշողութեան մէջէն մետաքսէ թւի մը պէս գողտը եւ աներկրային. «Անա-
ւասիկ կոյս յասցի եւ ծնցի որդի եւ կոչեսցեն զանուն նորա Էմանուէլ»: Յետոյ
վախով նայեցաւ հրեշտակին որ ձեռքերը ծալած կը խոնարհէր եր-
կիւղածօրէն, կարծես թագաւորի մը առջեւ: «Օրհնելալ ըլլայ Տիրոջ կամբքը»
մրմնջեցին մեծարեալ կոյսին շրթները, արցունքներու մէջէն: Այժմ իր սիրտը
լեցուած էր ուրախութեամբ եւ իր հոգին կը յորդէր գետի մը պէս, գալիք
մեծ զարնան մտածումով: Կը քալէր գլուխը բարձր, իր հոգին մէջ սեղմած
աստուածային գաղտնիքը: Տխուր էր յաճախ, ինչպէս կ'ըլլան խորհուրդով եւ
քաղցրութեամբ լեցուն սիրտերը: Իր տխրութիւնը սակայն նման էր ոսկի շղար-
շին՝ աշնան ծառերուն վրայ փոռած, եւ կամ երկինքէն կարած երգի, գալիք
մեծ տօնին նաւակաւորի փառերգոյ: Իր ծախսը քաղցը էր նման զարնան
արեւուն, որ կը հասունցնէ սերմերը վաղուան քարիքին, անիկա նման էր
աստղերու փոշիին, ինկած մանուկներու թարթիչներուն:

Երագի մէջ էր կարծես: Անուշ դողով մը կը յորդէր իր ամբողջ էութե-
լիւնը. կ'զգար թէ նոր աշխարհի մը մէջ էր. իր շուրջ ամեն ինչ ոսկեղոյն կը
թուէր ըլլալ, որովհետեւ Տէրը անոնց մէջէն կը ժպտէր: Երկինքը նստած
սաղորի գոյն ունէր, մեղմ հով մը կը փչէր լեռներէն, վարդի եւ յամիկի բոյ-
րերով, իսկ իր աչքերուն կը կրկնուէր անդադար հրեշտակին սլատկերը, որ
ձեռքերը ծալած կը խոնարհէր իր առջեւ:

(Էջ 105—106)

ԼՈՒՍԱՌՈՐՇԻ ՏԵՍԻԼՔԸ

Լուսաւորիչ՝ նստած խորը իր մեծարանին, լուռ կը խոկար: Նոր էր դար-
ձեր Հոխիսիմեանց կոյսերու նշխարներու ընդհողումէն, որոնց մահուան եւ
յիշատակին կսկիծը կը դողար տակաին իր մէջ, տրտում բայց թեւաւոր
փառքով: Մութէն հաղող քաղաքին վրայ՝ աստղեր, իսկ մեծարանի որմին
դիմաց մոմ մը տմոյն, կարմիր հեւքով:

Ու կը հիսին թարթիչները աստուածաբեալ հայրապետին: Իր հոգիի աչ-
քերուն դէմ կը տողանցէ լուսասփիտ շարանը Հոխիսիմեանց կոյսերուն, եր-
կինքն ու երկիրը ճարմանդող կամուրջէ մը՝ հսկայ ծիածան մը բանալով աշ-
խարհի ստուած մարմնին վրայ: Կ'անցնէին անոնք, ճերմակով դալկացած
լուսեան մը մէջէն, այնքան խաղաղ ու յանկուցիչ, որ հովն անգամ կը վախ-
նար անոնց վրայ թեւ բանալու, որովհետեւ անոնք տարիներու գիշերն ու

խոովքը կը կրէին իրենց հոգիներու խորը: Զգած իրենց դամբարանները, թեթեւցած մեղքի բեռներէն եւ թօթափած ինչ որ մարդոց ապիրատութիւնը բարդած էր անոնց անհիւսկեան, ձոյլ ծփանքով կը քալէին իրենց անծալ երազի ճամբէն: Ոմանց պարանոցին դեռ կը բաքախէր սուրբերուն բացած կիսալուսինը եւ ուրիշներու կուրծքին՝ փոսացող վերքերը նիզակներուն: Սակայն անոնց աչքերէն յոյսին շուշանը թերթ առ թերթ իր ճառագայթները կը բանար:

Յետոյ լսեց անեղ ձայն մը որոտումի, եւ տեսաւ փայլատակող կայծակը որ երկուքի կը բանար երկնքին վարագոյրը: Աստեղակոտ ճամբայէ մը կ'իջնէր լոյսեր հազած Գալիլիացիին, առտուան ցօղին մէջ լուացուած ոսկիին պէս: Տաք էին անոր աչքերը եւ կապոյտ՝ մման գառնան արեւին մէջ թեւ բացող մանուշակի թերթերուն: Անոնց խորը տարրերուն եւ աստուածներուն սկզբնանհիւօր կը թրթռար: Դէմքը, թաթխուած ծիրանի լոյսին մէջ, մման էր արշալոյսի մը, որ գիշեր չունի: Իսկ մազերէն ծովի պէս լոյս կը վազէր: Մարմնին շուրջ կը ծածանէր կարմիր պատմութեանը, մարդոց գործած մեծ ոճիրին գոյնով:

Երկնքէն կը հոսէր ակնախտիդ լոյս մը, որուն մէջէն կը քալէին հրակերպ եւ մարդաստեղի էակներ, մման արեւու ճառագայթներուն մէջ լողացող շամանդաղներու: Յետոյ տեսաւ որ լուսեղէն մարդը կը մօտենար քաղաքին, եւ իր ձեռքին մէջ բռնած ոսկի ուռով կը զարմէր Սանդարամետի ժայռին: Յետոյ կը լսէր ձայնը եկողին՝ ինչպէս առտուան ցօղը ծաղիկներու բաժակին մէջ. «Խաղաղութիւն եւ օրհնութիւն իմ ծառային, կուգամ դնել հիմն անասան Եկեղեցւոյն Հայաստանի, սրտին վրայ այս փշրուած մեղքի ժայռին: Ու մի վախճար, ոչ դժոխքի ուժերը ժամտ, ոչ ալ մաշումը դարերուն՝ պիտի կրնան ազդել անոր ուժին եւ ամրութեան»:

Եւ այդ զարկէն աշխարհացումց, կը բացուէին կամար կամար, լոյսի սիւներ, իրարու մէջ, իրարու քով, բարձրաբերձ ու թափանցիկ, որոնք ամպածրար ու դիտական պալատներու մման երկնքէն երկիր կ'իջնէին, այնքան մման սիրտերու մէջ ապրող եւ անհունին հետ կանգնած հայրենի մեծ լեռան:

Կը լուսագծուէին երեք խորաններ, առաջինը հոն՝ ուր նահատակուած էր Հոփիսիմէն իր երեսուներեք ընկերներով, երկրորդը՝ ուր թաղուած էր Գալիանէն իր երկու ընկերներով, եւ երրորդը՝ հնձանին վրայ: Իրարու կապուած լուսեղէն այս կամարներուն վերեւ կը հանգչէին գմբէթներ՝ ճաճանչավառ խաչերով: Հայրապետի աչքերուն դէմ տարածուած անծայրածիր դաշտին վրայ կը բացուէր յորդահոս աղբիւր մը, կազմելով կաթնամման ճերմակ ծով մը ջուրերու:

Կ'իյնար ապրշում քօղը տեսիլքին: Ապագայի պատկերին դէմ կը յուզուի սիրտը Լուսաւորիչին, որ իր արցունքներուն մէջ, սպասումի քաղցրութեամբ ծանրացած կը ժպտի: Լուսամուտէն կ'ոսկիանար Արարատը՝ երկընքին դէմ ցցած իր արծաթ սաղավարտը:

Աստուածարեալ հայրապետը պատմեց իր երազը Տրդատ թագաւորին, իշխաններուն եւ ժողովուրդին: Անոնք խանթակաթ ու գօտեպինդ՝ լծուեցան գործի: Լեռան ճերմակ ընդերքներէն շալակ շալակ, բերին մարմար ու կուսնիթ, եւ բարձրացուցին, կամար կամար, Ծողակաթի, Հոփիսիմէի եւ Գալիանէի վկայարաններուն բաժակները, իբրեւ աղաչանք ու ընծայում դէպի երկնք, հայաչափուկ ու գողտր, մման մեր հոգիի ճերմակ շէնքին, ամփոփ ու տրտում, խուլ կշռոյթին տակ դարերուն:

Ամենէն վերջ իր աւարտին բերին անձեռագործ կաթողիկէն Էջմիածնի, ձեռած հրաշք երկնքին դէմ, ըղձանքն ինչպէս Հայ սիրտերուն, Հայոց երկրին: Դարերն ի վեր ան կը մնայ, խարսխուած մեր աշխարհի ամուր սիրտին: Ան կը մնայ նման քառիկն Լուսաւորչի, որուն լոյսին նայեցան միշտ ու կը նային, աչքեր անուշ, աչքեր տրտում սերունդներու: Ու հոն է ան, Արարատեան մայր աշխարհի կուրծքին վրայ. զանգն ու կոշնակ օրն երկու հեղ կ'երգեն փառքը մեր Աստուծոյն: Եւ կը հաւատայ ժողովուրդն Հայ՝ որ ամէն օր արեւին հետ, Աստուած կ'իջնէ իր աթոռէն եւ կը նետէ արփուն իր սուրբ՝ սերմը կարմիր մեր հաւատքին, սիրտերուն մէջ հաւատաւոր: Յաղթանակի կոթողն է ան Լուսաւորչին, հրեղէն սին, լուսէ սանդուխ մեզ երկնքին առաջնորդող:

• •

Յուզիչ եւ նշանակալից է դրուագը ԺԷ. դարու կէսէն մեզի եկած: Կը պատմուի թէ երբ Պարսիկները Օսմանցիներէն ետ առին Արարատեան գաւառը, քանդեցին Հայ եկեղեցիներէն շատերուն զանգակատունները: Սակայն երբ ասպատակող բանակը մօտեցաւ Վաղարշապատին, հրամանատարը լուր դրկեց սպարապետին. «Աշխարհի վրայ ցրուած բոլոր Հայերուն ամենէն մեծ սրբարանին, Էջմիածնի Մայր Տաճարին առջեւն ենք. պե՛տք է որ կործանենք անոր ալ զանգակատունները»:

«Ոչ», եղաւ սպտասխանը սպարապետին, «թողուցէք որ մայրը յաճախ խօսի իր զաւակներուն հետ, մի կտրէք իր լեզուն»:

(Էջ 218—215)

